

Ambroz

impressum

Nakladnik: Srednja škola Ambroza Haračića Mali Lošinj

Za nakladnika: Tomislav Gospodnetić, prof.

Urednica: Lidija Kosmos, prof.

Projekt: Njegovanje tradicije, istraživanje i prezentiranje zavičajne povijesti Malog Lošinja. Projekt je započeo 2005. godine u prigodi obilježavanja 150. godišnjice osnutka Pomorske škole u Malom Lošinju i 150. godišnjice rođenja profesora Ambroza Haračića.

U realizaciji projekta sudjelovali su Mladi povjesničari Srednje škole Ambroza Haračića: Tanja Čelap, Lea Mužić, Manuela Kajkara, Leona Fuček-Desanti, Anton Budinić

Školska godina: 2007. / 2008.

Voditeljica projekta: Lidija Kosmos, prof.

Prijevod na engleski: Julija Šuput, prof.

Informatička pomoć: Dinko Lubina, Davor Stipić, prof.

Jezična pomoć: Kata Marković, prof., Saša Cappelli, prof.

Projekt financirali:

Grad Mali Lošinj, Primorsko-goranska županija, Turistička zajednica grada Malog Lošinja, Lošinjska plovidba turizam d.o.o., Jadranka hoteli d.o.o., Erste & Steiermärkische Bank d.d. Rijeka

7 aprile 1901 - Secondo Squero - A sinistra si nota una grande gabbia.
E' un "astisier" che calato in mare serviva per conservare vivi gli astici.

TOTAL DESIGN by EGOIST ARTZ & PARTZ™

PRODUCER & ART DIRECTOR : MAJA BRISKI [MajaBriski@gmail.com]

COMPUTER MANIPULATOR : ZANETO PAULIN [Zaneto@gmail.com]

TISAK : LABINSKA TISKARA [labinska-tiskara@pu.t-com.hr]

NAKLADA : 500 PRIMJERAKA

Ambroz Haračić i znanstveni život u Malom Lošinju krajem 19. stoljeća

MALI LOŠINJ - CENTAR ZNANOSTI NA PRIJELAZU IZ 19. U 20. STOLJEĆE

Malo je poznato da je Mali Lošinj krajem 19. i početkom 20. stoljeća bio istaknuto znanstveno središte na Jadranu. Između 1880. i 1910.g. bujao je izvanredno plodan znanstveno istraživački rad, a dobiveni su i vrijedni znanstveni rezultati. Najveću ulogu u tom procesu imala su tri čovjeka: Eugen Jelčić (Gelcich, Đelčić) - astronom, matematičar, fizičar i nautičar, Spiridon Gopčević (Leo Brenner) - astronom, i Ambroz Haračić - meteorolog, klimatolog, geograf i biolog.

Druga polovica 19. stoljeća je vrijeme kada su u Europi i svijetu kraljevale znanosti - fizika, kemija, biologija. Vrijeme je to pionira prirodoslovaca Darwina i Mendeljejeva, vrijeme intenzivnog promatranja i istraživanja prirode, eksperimentiranja i postavljanja novih teorija. Ovaj rad oslikava položaj Malog Lošinja u to vrijeme, komparira ga sa svjetskim zbivanjima i odgovara na pitanja koliko je naš grad pratio, ili nije pratio taj napredak?

Odgovor nalazimo u znanstvenim radovima lošinjskih prirodoslovaca. U njima su na zavidnoj stručnoj razini zastupljene važne

znanstvene discipline: astronomija, meteorologija, klimatologija, geologija, botanika, nautika, kartografija, oceanografija, nautička astronomija i navigacija.

Možemo tvrditi da je Mali Lošinj na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće išao ukorak s vremenom, pratio europska i svjetska prirodoznanstvena dostaiguća, te imao izuzetno razvijenu znanstvenu sredinu.

POVIJESNE PRILIKE U MALOM LOŠINJU NAKON USPOSTAVE AUSTRIJSKE VLADAVINE

Velike promjene na Otoku uslijedile su već na samom početku 19. stoljeća. Nakon Napoleonovih ratova, na Bečkom kongresu, Austriji su pripali bivši Mletački posjedi u Jadranu, a s njima i Lošinj. Posjedovanjem jadranske obale, Austrija je započela ostvarivati „Prodor na jug“ te intenzivno poticati razvoj novostečene obale. Sedamdesetih godina jača mreža željezničkih pruga, a istočni Jadran dobiva važno mjesto u tom povezivanju (grade se pruge Zagreb-Rijeka, Beč-Trst, Trst-Pula).

U novim prilikama luke i brodogradilišta dobivaju sve zapaženije značenje. U takvoj situaciji i Mali Lošinj doživljava svoj „zlatni vijek“. Imao je sedam brodogradilišta i dvjestotinjak jedrenjaka. Vrsni

i školovani lošinjski pomorci plovili su svim morima svijeta. Pomorska orijentacija utjecala je na imovinsko stanje stanovnika, pa je postao grad bogatstva i napretka.

Iako je lošinjsko brodarstvo 70-ih godina 19. st. zapalo u krizu zbog pojave parobroda, koje je uzrokovalo propadanje brodogradilišta, Lošinju su se otvorila nova vrata, vrata turizma, a put su mu odredili i neki od spomenutih znanstvenika. Svojim spoznajama spasili su Lošinj i odredili mu drugu orijentaciju.

ULOGA EUGENA JELČIĆA U RAZVOJU POMORSKE ZNANOSTI

Eugen Jelčić (potpisivao se talijanskom grafijom Gelcich, a u nekim se knjigama navodi kao Gelčić ili Đelčić) rođen je 1854. u Kotoru, a umro je 1915. godine u Beču. Nautičku školu je završio u Rijeci, a radno iskustvo stjecao je u Puli, Kotoru, Trstu, Beču. U Malom Lošinju je od 1881. do 1895. bio na funkciji ravnatelja Nautičke škole. Osim što je bio vrstan profesor i pedagog, dao je velik doprinos istraživačkom radu na polju nautike. Pisao je knjige, udžbenike, monografije i osvrte iz područja nautike. Napisao je 19 knjiga i više od 90 stručnih radova, većinom na njemačkom, talijanskom i španjolskom jeziku. Jedanaest knjiga objavio je za svog boravka u Malom Lošinju.

Jelčićev doprinos razvoju Malog Lošinja u 19.st. sastoji se u praćenju novijih

dostignuća navigacije (pogotovo astronomске navigacije), te zalaganju za osuvremenjivanje programa Pomorske škole, sadržaja udžbenika, polaganja ispita i plovidbenog staža kapetana. Svojim radom i djelovanjem, pomogao je u stvaranju vrhunskog pomorskog kadra u Malom Lošinju. To je i proslavilo tadašnju „Nautiku“, koju su austrijske vlasti osnovale još 1855. godine.

Njegov prvi rad je objavljen 1876., a njegovo najpoznatije djelo udžbenik - „Corso di Astronomia Nautica“ objavljeno je 1880. godine. Kao profesor nautike, brzo je prihvaćao nove metode nautičke znanosti. Dobio je nalog mornaričke sekcije carsko - kraljevskog ministarstva rata da kao koautor udžbenika „Handbuch der navigation“, napiše dio o astronomskoj navigaciji. Udžbenik je izdan u Puli 1890., a tiskan u Beču. Bio je tako kvalitetan da je još dugo nakon 1. svjetskog rata korišten u nautičkim školama.

Jelčićev znanstveni rad, osim nautike, obuhvaćao je i područja matematike, magnetizma, astronomije, fizičkog zemljopisa, oceanografije i ekonomskog razvoja brodarstva. Poseban interes iskazivao je za povijest, pa je objavljivao i članke o povijesti navigacije.

Kao ravnatelj **Pomorske škole**, pokazao je zanimanje za klimatološka i meteorološka mjerjenja profesora Ambroza

Jelčić 1894. s vlascima Nautice

Haračića, poticao ga u njegovu radu i založio se u Beču za nabavu meteoroloških instrumenata. Zahvaljujući tome, 1883. je osnovana meteorološka postaja u Malom Lošinju. Njegovom i Haračićevom zaslugom, meteorološka postaja bila je u sastavni dio škole i dobila je naziv Meteorološki opservatorij Carsko Kraljevske Pomorske škole. Jelčić je postigao da Pomorskoj školi pristizi meteorološki telegrami i da Lošinska postaja šalje svaki dan telegrafsko izvješće u Trst i Beč.

Bio je inicijator i drugih značajnih znanstvenih i društvenih malošinjskih akcija. Osim meteorološke postaje, uspostavljen je Astronomski opservatorij C.K. Pomorske škole, zaslugom kojeg je 1883. započelo označavanje točnog vremena. Dva puta u tjednu, pucanj iz malog topa ispred škole, označavao je podne. Opservatorij je odredio

i zemljopisni položaj, odnosno koordinate Malog Lošinja.

Jelčić je zbog svojih stručnih kvaliteta dobivao sve odgovornije funkcije u školstvu austrijske države, pa je iz tog razloga morao napustiti Lošinj. Školskim nadzornikom cijelog Kvarnera imenovan je 1893.g. Nakon toga, postaje voditelj nautičkog odsjeka Pomorske akademije u Trstu, nadzornik svih nautičkih škola u Austriji, te ministar nastave u Beču. Na kraju 1904.g. dobiva titulu dvorskog savjetnika.

SPRIDON GOPČEVIĆ I NJEGOV ASTRONOMSKI RAD U MALOM LOŠINJU

Jedan od najkontroverznijih astronomova u povijesti ove znanosti, zasigurno je Spiridon Gopčević, sin istoimenoga oca i brodovlasnika podrijetlom iz Boke Kotorske. Rodio se u Trstu 1855. g. u obiteljskoj palači koja se nalazila u središnjem dijelu grada zvanom Veliki kanal (Canalgrande).

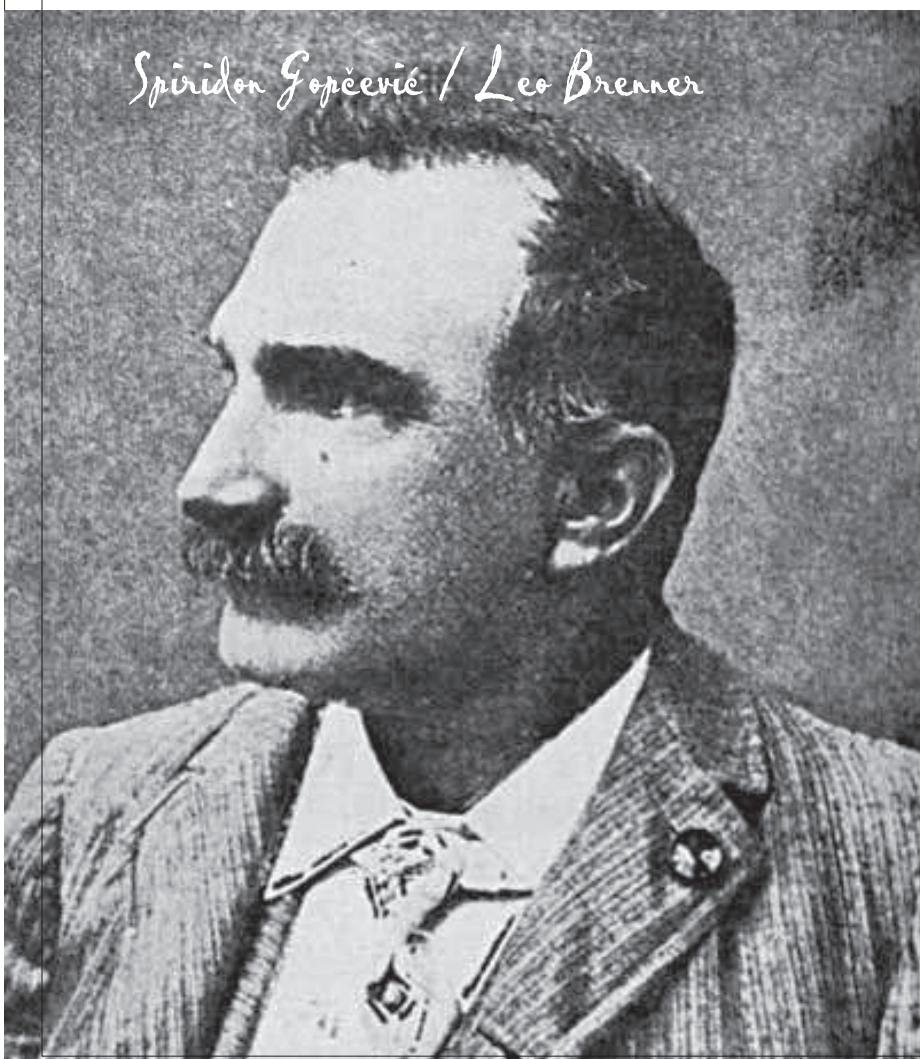
Nakon 1. svjetskog rata izgubio mu se trag, pa je godina njegove smrti nepoznata.

Gopčevića nije lako opisati kao osobu. Naime, tijekom života imao je različite interese. Bavio se politikom, novinarstvom, poviješću, astronomijom. Najbolje ga se može opisati kao svestrana čovjeka i pustolova. Još u ranoj mladosti umro mu je otac, a zaslugom njegove majke počeo je stjecati naobrazbu u Beču. Nakon majčine smrti, prekinuo je studij i posvetio se izučavanju povijesti, etnografije, geografije, nautike, vojnih znanosti i učenju jezika (govorio ih je 13). Nakon toga, započeo je uspješnu novinarsku

i spisateljsku karijeru, a europsku slavu postigao izvještavanjem iz ratnih žarišta. Novinarstvo je Gopčević napustio 1893. i iste godine, sa suprugom koja je bila iz bogate austrijske plemićke obitelji, ishodovao je novčanu potporu austrijske vlade te otišao iz Beča. U Mali Lošinj došao je 1893. godine i osnovao zvjezdarnicu "Manora-Sternwarte". Naime, između Trsta, Pule, Opatije, Rijeke, Splita, Visa, Hvara i Dubrovnika, Lošinj je smatrao najpovoljnijim mjestom za svoja astronomска motrenja.

U to doba, preuzeo je pseudonim Leo Brenner i otpočeo svoju astronomsku

Spiridon Gopčević / Leo Brenner

karijeru. U vrlo kratkom vremenu, zahvaljujući svojim opsežnim promatranjima Mjeseca, Venere, Marsa, Jupitera i Saturna, postao je poznat i veoma priznat u astronomskom svijetu. Njegove su radove objavljivali najpoznatiji astronomski časopisi onoga vremena, a dopisivao se i s najznačajnijim astronomima svoga vremena. Svoj vlastiti astronomski časopis „Astronomische Rundschau“, pokrenuo je 1899. Sve članke pisao je pod pseudonimom, a u posljednjem je otkrio svoj identitet. Ovaj časopis, koji je izlazio do 1909., prvi je popularni astronomski časopis koji je izlazio na području naše zemlje, i to upravo u Malom Lošinju.

Zbog novčanih problema 1909. prodao je zvjezdarnicu, napustio astronomiju i Mali Lošinj, te otisao u Ameriku. Tamo se posvetio glazbi, ali bez nekog većeg uspjeha.

Vratio se u Europu neposredno pred 1. svjetski rat. U Berlinu je uređivao vojne novine i pisao političke članke. Kako su godine prolazile, odlazi u anonimnost. Tridesetih godina gubi mu se svaki trag. Danas je u povijesti astronomije najpoznatiji po tome što je jedan veliki mjesec jev krater po njemu dobio ime „Brenner“.

PRIRODOZNASTVENI RAD PROFESORA AMBROZA HARAČIĆA

Ambroz Haračić rođen je 1855.g. u Malom Lošinju u obrtničkoj obitelji. U najdražem

mu Lošinju umro je 1916. Na otoku Lošinju završio je talijansku osnovnu školu, potom gimnaziju u Zadru. U Grazu i Beču studirao je praktičnu filozofiju, matematiku i kemiju. Po završetku studija 1878. dobio je nastavničko mjesto u Trstu, a već iduće godine premješten je u Pomorsku školu u Malom Lošinju. Predavao je matematiku, fiziku (s osnovama kemije), geometriju, parne strojeve, meteorologiju, oceanografiju i algebru.

Stupivši na mjesto nastavnika, započeo je meteorološka opažanja, mjerio je atmosferski tlak, naoblaku i vjetrove. Zbog nedostatnih uvjeta u školi, opažanja je provodio u vlastitoj kući. Zahvaljujući podršci ravnatelja Jelčića, meteorološka postaja postaje sastavni dio škole. Istovremeno s meteorološkim mjerjenjima, započeo je sistematsko istraživanje flore Lošinja. Objavio je 1. dio, „Sulla vegetazione dell' isola di Lussin“ 1890., a 1891. godine 2. dio. Uz istraživanja marljivo je bilježio narodna imena biljaka, pa je 1894. godine u Glasniku Hrvatskog naravoslovnog društva objavio svoj „Prilog za narodnu botaničku nomenklaturu“. Tijekom 30 godina obišao je 209 lokaliteta kvarnerskog otočja, skupljajući biljke bilježio je podatke u herbarij, te je uspio opisati oko 1000 vrsta. Njegov herbarij najveća je zbirkira flore skupljena na

Mali Lošinj 1910. godine

jednom jadranskom otoku, a danas je sastavni dio Hrvatskog herbarija Botaničkog zavoda u Zagrebu i sadrži oko 4000 listova. Njegovom zaslugom je pronađena endemična vrsta paprati (*Phyllitis hybrida*) i biljka režuha (*Cardamine maritima*) za koje se tada smatralo da su izumrle. Haračić je na Otoku primijetio posebnu vrstu luka koja se razlikovala od tipičnog oblika te vrste, te ga je nazvao po otoku Lošinju (*Allium ampeloprasum var. lussinense*). Rezultate svojih znanstvenih zapažanja objavljivao je u uglednim austrijskim botaničkim časopisima.

Značaj Haračićevog znanstvenog poimanja je u činjenici da se prirodoslovno-istraživački rad treba odvijati u najtešnjoj vezi s opservacijama na terenu. Svoje radove o flori i vegetaciji Lošinja započinjao je geografskim uvodima. Dobro je poznavao geologiju Otoka, proučavao je pećine i ponore. Prikupljaо je demografske

podatke, bilježio etnografske zanimljivosti, obrađivao problematiku gospodarske geografije Otoka.

Godine 1897. Haračić je premješten u Trst na Pomorski odjel Trgovačko-pomorske akademije. U Trstu nastavlja svoj znanstveni rad, pa sastavlja udžbenik za pomorske škole "Geografska podjela bilja i životinja", koji je objavljen 1901. godine.

U Mali Lošinj vratio se 1905. i iste godine objavio svoje najveće i najpoznatije djelo "L' isola di Lussin. Il suo clima e la sua vegetazione". Knjiga predstavlja njegovo životno djelo i konačni je rezultat njegovih istraživanja i prirodoznanstvenog rada.

Haračićev rad je 1904. godine okrunjen najvišim priznanjem države. Odlikovan je redom Viteza za zasluge u razvijanju prirodnih znanosti koje mu je dodijelio Austro-ugarski car Franjo Josip I.

OPĆI DRUŠTVENI NAPREDAK LOŠINJA

Razvoj prirodnih znanosti u 19. stoljeću dao je osnovu za opći društveni napredak. Znanstveni rad, djelovanje Jelčića, Gopčevića i Haračića, najbolji je dokaz kako su znanstvena istraživanja utjecala na sveopći razvoj lošinske zajednice i na nastanak novih društvenih djelatnosti.

Kao karike u lancu, nizale su se nove mogućnosti razvoja Lošinja, čije se brodarstvo nakon propasti jedrenjaka zbog

Ambroz Haračić

pojave parobroda našlo u krizi. Sustavna meteorološka opažanja, te istraživanja vegetacije Lošinja i susjednih otoka, dovela su do prvih znanstveno utemeljenih postavki o klimi Lošinja. Saznanja o povoljnim klimatskim uvjetima i blagom podneblju razvijala su nadalje ideju o mogućnosti oporavka i liječenja. Taj se lanac povezanosti razvijao i dalje. Započeto je pošumljavanje Čikata kako bi se zaštitilo uvalu od neugodne bure i kako bi se izgradnjom hotela i kupališta stvorili još povoljniji uvjeti za boravak i liječenje austrijske aristokracije. Potaknuto je osnivanje Turističkog društva koje bi svojim aktivnostima organiziralo dolazak i smještaj gostiju. To je nadalje rezultiralo imenovanjem Malog i Velog Lošinja klimatskim lječilištima, izgradnjom hotela, kupališta, sanatorija itd.

U svim karikama tog razvojnog lanca nalazimo naše znanstvenike. Nisu se angažirali

samo u znanstvenim istraživanjima, nego su aktivno sudjelovali u svim segmentima društvenog, gospodarskog i političkog života svoje zajednice. Jelčić je, na primjer, 1886. bio u pokretačkom odboru za osnivanje Turističkog društva, te postao njegovim predsjednikom, a 1888. zajedno s općinskim lječnikom sastavio je prvi turistički vodič Lošinja u kojem, služeći se rezultatima Haračićevih istraživanja, navodi klimatske faktore.

Rečeno je da je Gopčević izdavao astronomski časopis, no on je objavljivao i vijesti iz drugih prirodnih znanosti, te komentare aktualnih tema. Vodio je polemike u različitim časopisima i objavljivao članke o brodarstvu, ali i one političkog, vojnog i putopisnog sadržaja.

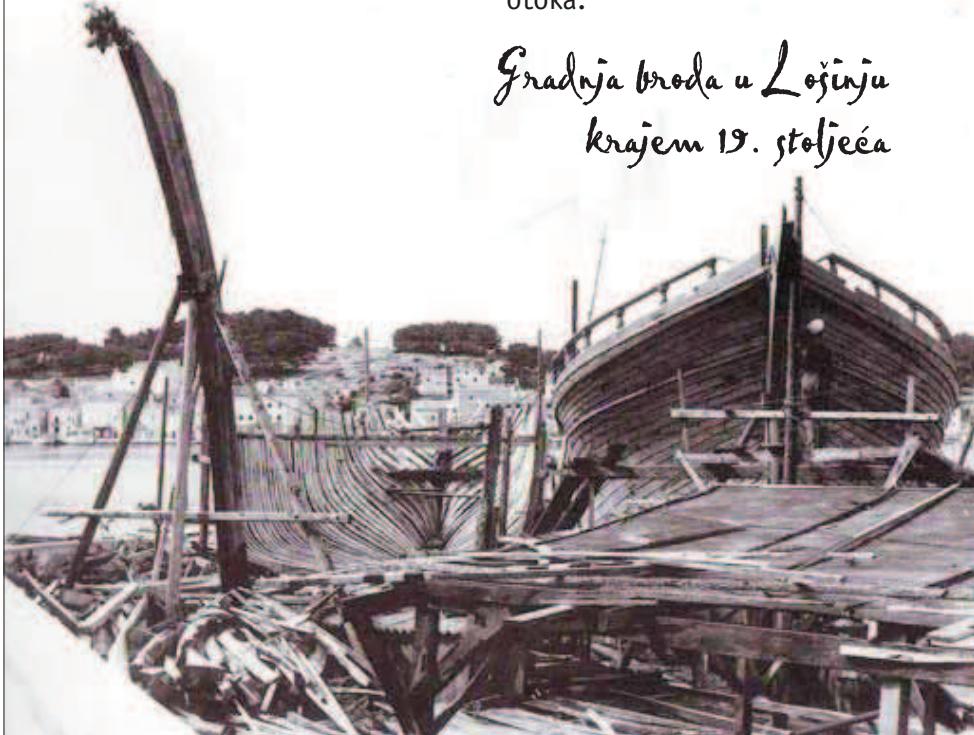
Najaktivniji je bio Haračić. Zaslugom njegovih meteoroloških opažanja, te bioklimatoloških ispitivanja, Mali i Veli Lošinj proglašeni su 1892. zemaljskim zakonom

austrijske vlade u Beču, klimatskim lječilištima i oporavilištima. Upravo to je utrlo put zdravstvenom turizmu. Osim u akcijama pošumljavanja Čikata, gdje je bio nadglednik sadnje borova, bio je aktivni član Turističkog društva. Sudjelovao je u Narodnom preporodu koji je tada zahvatio Istru i otoke. Bio je član odbora mjesne "Hrvatske čitaonice" i "Podružnice družbe sv. Ćirila i Metoda". Potpomagao je materijalno i moralno svaku Družbinu inicijativu oko osnivanja hrvatskih škola, zabavišta, knjižnica, čitaonica, društava i zadruga. Uz to je vodio i mjesnu Posuđilnicu, tj. Društvo za štednju i zajmove. O Haračićevoj ulozi i njegovim aktivnostima na otocima redovito je članke objavljivao preporodni list "Naša Sloga". U istarskom Pokrainskem saboru u Poreču postao je narodni zastupnik 1913.g.

ZAVRŠETAK PLOĐNOG RAZDOBLJA

Plodno razdoblje trajalo je do približno 1910. Jedan od razloga prekida tog razvoja su sudbine znanstvenika, odnosno privremeno ili trajno napuštanje Lošinja. Jelčić je napustio Lošinj 1895., Haračić je privremeno službovao u Trstu od 1897. do 1905., a Gopčević je 1909. napustio Lošinj jer nije mogao više uzdržavati svoju zvjezdarnicu. No njihov odlazak nije glavni razlog stagnacije razvoja Lošinja. Pravi razlog su političke prilike u cijeloj Europi, a posebno situacija na Balkanu i rat koji se primicao. Tijekom 1. svjetskog rata dogodile su se sudbonosne promjene za cijelu Hrvatsku, pa i za otok Lošinj. Po završetku rata 1918., propašću austrougarske i dolaskom talijanske vlasti, nastale su nove povijesne okolnosti u kojima je dokinut svaki interes za razvoj našeg otoka.

*Gradnja broda u Lošinju
krajem 19. stoljeća*

Pecat Nautice

ZAKLJUČAK

Na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće Mali Lošinj je bio središte znanstvenog života i grad u kojem su tri znanstvenika ostvarila rezultate na razini tadašnjih svjetskih prirodoznanstvenih dostignuća.

Godine 1890. zabilježeno je da je grad Mali Lošinj imao 7537 stanovnika i bio jedan od najvećih jadranskih gradova. Istodobno, bio je i razvijen i napredan grad. Imao je telegrafske veze i izvrsnu prometnu povezanost s kopnom. Parobrodска linija iz Trsta, prema jugu, vodila je preko Lošinja.

U gradu su bile osnovna škola, te dvije srednje škole (Pomorska škola i Škola za srednje obrazovanje djevojaka), općina, carinarnica, lučki ured, pošta, banke, osiguravajuća društva, gospodarsko-trgovačka društva, parobrodarske agencije, bolnica, dvije ljekarne, pet

privatnih liječničkih ordinacija, konzumna društva, zadruge, knjižnice i čitaonice, kulturno-zabavna i umjetnička društva.

Sljedeći podaci i usporedbe dodatno potkrepljuju dosadašnje tvrdnje.

Prva električna javna rasvjeta u Hrvatskoj uspostavljena je u Daruvaru 1907. Već 1910. imao je i Lošinj električnu rasvjetu.

Zagreb je tek 1903.g. dobio svoju zvjezdarnicu i opservatorij, dok je Astronomski opservatorij u Lošinju postojao već 1883., a Zvjezdarnica 1893. godine.

U Hrvatskoj je prva meteorološka postaja otvorena u Dubrovniku 1858., a u Lošinju 1883. godine.

Sve ove okolnosti i podaci nažalost su malo poznati i samim Lošinjanima. Većina zna za spomenute znanstvenike samo po imenima ulica ili po nazivu srednje škole.

Uskoro će proći tri desetljeća od vremena kad su se Lošinjani Haračiću odužili organiziranjem simpozija, te postavljanjem spomenika na Čikatu. Tada se obilježavala 125. godišnjica njegova rođenja i osnutka Nautice.

Simpozij je te 1980. godine prošao u znaku otkrivanja do tada nepoznatih podataka o malološinjskim znanstvenicima i otvaranju novih tema.

Sudionici su na kraju obećali nastaviti istraživati, te pronaći

dokaze za teze koje su se tijekom rasprava otvarale.

Javila se i zamisao o osnivanju spomen- zbirke, kao o mogućem začetku zavičajnog muzeja. No, to se nažalost nije dogodilo.

Ostvarenje te zadaće očito je prepušteno nekim drugim generacijama. Ovaj uradak samo je mali prilog cilju - očuvati povijesnu i kulturnu baštinu grada Lošinja, otkriti pomalo zaboravljenu tradiciju i potaći druge na njen očuvanje.

IZVORI & LITERATURA

- Arhiv Srednje škole Ambroza Haračića u Malom Lošinju
- Državni arhiv u Rijeci
- Hrvatski herbarij Botaničkog zavoda PMF-a u Zagrebu
- Zbornik radova o prirodoslovu Ambrozu Haračiću (Hrvatsko prirodoslovno društvo, Zagreb, 1981.)
- Otočki ljetopis Cres-Lošinj 5, Izvori za povijest otoka Cresa i Lošinja (Mali Lošinj, 1984.)
- Mato Božičević, Ambroz Haračić - najzaslužniji profesor pomorske škole u Malom Lošinju (Otočki ljetopis 3, Mali Lošinj, 1980.)
- Boris Franušić, Povijest navigacije u Hrvata (Pomorski fakultet Dubrovnik, Dubrovnik, 1994.)
- Boris Franušić, Pregled stručnih radova Eugena Jelčića objavljenih za vrijeme njegova boravka u Malom Lošinju (Otočki ljetopis 6, Pomorstvo Lošinj i Cresa 2, M. Lošinj, 1985.)
- Ricordando Lussino I-VI (N. Hrieglich Mercanti, 1999.)
- Ambroz Haračić, Otok Lošinj, njegova klima i vegetacija (Otočki ljetopis 8, Mali Lošinj, 1992.)
- Tomislav Morović, Narodni preporod u Istri i akcija za otvaranje Hrvatske pomorske škole u Malom Lošinju (Otočki ljetopis 2, Mali Lošinj, 1975.)
- Branko Fučić, Apsyrtides (Narodno sveučilište, Mali Lošinj, 1990.)
- Dragutin Hirc, Na kvarnerskim otocima (Rijeka, 2003.)
- Dr. Branko Briski, Samoniklo jestivo i ljekovito bilje otoka Cresa i Lošinja (Zagreb, 1995.g.)
- Julijano Sokolić, Lošinjski zapisi (Katedra čakavskog sabora, M. Lošinj, 1989.)
- Cres - Lošinj, 100 godina turizma (Turistički savez općine Cres-Lošinj, Zagreb, 1985.g.)

Scuola Nautica.
Nasschule.

